

היתר מכירה וקדושת הארץ

(1) תלמוד בבלי מסכת גיטין דף מז עמוד א

מתני'. המוכר את שדהו לעובד כוכבים - לוקח ומביא ממנו בכורים, מפני תיקון העולם.

גמ'. אמר רבה: אע"פ שאין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, שנאמר: כי לי הארץ, לי קדושת הארץ, אבל יש קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם; ור"א אומר: אע"פ שיש קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מידי מעשר, שנאמר: דגנך, ולא דגן עובד כוכבים, אבל אין קנין לעובד כוכבים בא"י לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר: לה' הארץ. במאי קמיפלגי? מ"ס: דגנך - ולא דגן עובד כוכבים; ומר סבר: דיגונך - ולא דיגון עובד כוכבים.

(2) רש"י שם

מתני'. הכי גרסינן לוקח ומביא בכורים - בכל שנה צריך ליקח מן העובד כוכבים ביכורי פירותיה בדמים יקרים ומביאם לירושלים.

מפני תיקון העולם - שלא יהא רגיל למכור קרקע בא"י לעובד כוכבים וגם אם מכר יטריח לחזור אחריה ולפדות.

גמ'. שאין קנין כו' - אם קנה עובד כוכבים קרקע בארץ אין קניינו קנוי להפקיעה מקדושתה שלא תתחייב במעשר וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר.

לבני אדם - לכל צרכיהן.

דיגונך ולא דיגון של עובד כוכבים - שאם מירחן עובד כוכבים והן שלו בשעת מירוח שהוא גמר מלאכתן למעשר מירוח העובד כוכבים פוטרן ואפי' לקחן מישראל בשבולין אבל אם הגדילו בקרקע העובד כוכבים ולקחן ישראל בשבולין ומירחן חייבין במעשר דקרקע א"י ביד עובדי כוכבים לא הופקעה קדושתה.

(3) רמב"ם הלכות תרומות פרק א

הלכה י

עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצוות אלא הרי היא בקדושתה, לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא בכורים והכל מן התורה כאילו לא נמכרה לעכו"ם מעולם ויש קנין לעכו"ם בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית כמו שיתבאר.

הלכה יא

פירות העכו"ם שגדלו בקרקע שקנה בא"י, אם נגמרה מלאכתם ביד עכו"ם ומרחן העכו"ם פטורין מכלום שנאמר דגנך ולא דגן עכו"ם, ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל חייבין בכל מן התורה, ומפריש תרומה גדולה ונותנה לכהן, ותרומת מעשר ומוכרה לכהן, ומעשר ראשון היא שלו מפני שהוא אומר ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכח איש שאין אתם יכולין ליטול ממנו כלום, ומפני מה אמרו לא יתן תרומת מעשר לכהן כתרומה גדולה לפי שנאמר בתרומת מעשר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר טבל שאתה לוקח מישראל אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן, אבל טבל שאתה לוקח מן העכו"ם אין אתה נותן לכהן התרומת מעשר שהפריש ממנו אלא מוכרה לכהן ולוקח דמיה.

הלכה יב

מכר העכו"ם הפירות שלו לישראל כשהן מחוברין בקרקע, אם עד שלא בא לעונת המעשרות ונגמרו ביד ישראל חייבין בכל ונותן התרומות והמעשרות לבעלים, ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות מפריש תרומת מעשר ומעשר ונותן מהן לבעלים לפי חשבון, כיצד לקח תבואה זרועה מן העכו"ם אחר שהביאה שלישי ונגמרה ביד ישראל, מפריש תרומות ומעשרות כמו שביארנו ונותן שני שלישי המעשר ללוי ושני שלישי תרומת מעשר לכהן ומוכר לו השלישי.

הלכה יג

ישראל שמכר פירותיו לעכו"ם קודם שיבואו לעונת המעשרות וגמרן העכו"ם פטורין מן התרומה ומן המעשרות ואם אחר שבאו לעונת המעשרות אף ע"פ שגמרן העכו"ם חייב בכל מדבריהם, וכן העכו"ם שגמר פירות ישראל, הואיל ודיגונן ביד עכו"ם אינן חייבין בתרומה ומעשרות אלא מדבריהן.

+השגת הראב"ד/ ישראל שמכר פירותיו לעכו"ם וכו'. א"א לא ידעתי זה הגמר מהו אם רוצה לומר גמר הבישול וגמר המירוח ומשום מירוח קאמר אכתי אמאי פטור לגמרי והא אמרינן לעיל דאין קנין לעכו"ם בארץ להפקיע מיד מעשר ויהא חייב מדבריהם ולא מיתוקמא מילתיה אלא בסוריא. +

4) כסף משנה שם

ודע דבמנחות פרק רבי ישמעאל (דף ס"ו:) אמרינן מירוח העכו"ם אי פוטר תנאי היא דתנאי תורמין משל ישראל על של ישראל ומשל עכו"ם על של עכו"ם ומשל כותיים על של כותיים ומשל כל על של כל דברי רבי מאיר ורבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון אומרינן תורמין משל ישראל על של ישראל ומשל עכו"ם על של כותיים ומשל כותיים על של עכו"ם אבל לא משל ישראל על של עכו"ם ושל כותיים ולא משל עכו"ם ושל כותיים על של ישראל (עוד שם דף ס"ז) בעי רבא גלגול העכו"ם מאי וכו' הדר אמר רבא מ"ד מירוח העכו"ם פוטר גלגול העכו"ם פוטר מ"ד מירוח העכו"ם אינו פוטר גלגול העכו"ם אינו פוטר. איתיביה רב פפא [לרבא] עכו"ם שהפריש פטר חמור וכו' ועוד איתיביה רבינא לרבא חלת העכו"ם בארץ וכו' והא תנא דאמר מירוח העכו"ם אינו פוטר גלגול העכו"ם פוטר מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין. ופירש"י משל כל על של כל וכו' מאי זה שירצה תורם על של חבירו ואפי' משל עכו"ם וכותיים על של ישראל אלמא מירוח העכו"ם אינו פוטר והו"ל שניהם חייבים. אבל לא משל ישראל וכו' דקסבר מירוח העכו"ם פוטר והו"ל מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור. מדרבנן כלומר לעולם הא דקתני לגבי חלה גלגול פוטר הנך תנאי היא דפטרי לעיל במירוח והא דקתני לעיל מדוקיא הא תרומתו אסורה מדרבנן הויא אסור מדרבנן גזירה משום בעלי כיסים עשירים שלוקטים תבואה מחמרים ואי שרית ללוקח מן עכו"ם שלא יעשר דמירוח עכו"ם פוטר אתי למימר נמי לוקח מחמר ישראל פוטר. לישנא אחרתא משום בעלי כיסים שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנוהו לעכו"ם וימרחו עכו"ם ומפקע ליה ממעשר עכ"ל. ומשמע לרבינו דלענין הלכה אין לנו לחייב מירוח עכו"ם היכא שהיו של העכו"ם משום דרב פפא ורבינא פליגי עליה דרבא ולית להו גזירת בעלי כיסים והלכה כוותיהו דבתראי נינהו ובהכי אתי שפיר ההיא דפ"ק דבכורות דפטר אפי' מדרבנן ועוד דא"ל דרבא נמי לא גזר משום בעלי כיסים אלא היכא שהיה מתחלתו של ישראל וכלשון שני דרש"י אבל היכא שהיה מתחלתו של עכו"ם לא גזר. והראב"ד חולק ע"ז שעל מ"ש רבינו בספי"א מהלכות מעשרות דגנך ולא דגן עכו"ם כתב א"א חייב מדרבנן עכ"ל. ומצאתי שכתב ריב"א בתשובה ונטה לומר דהלכה כרבא דחייב משום גזירת בעלי כיסין אלא שבזה יש להסתפק אי גזירה דבעלי כיסין שייכא היכא שהיה מתחלתו של עכו"ם ומירוחו עכו"ם דשמא לא נגזרה אלא היכא שהיה מתחלתו של ישראל ומכרו לעכו"ם ומרחו עכו"ם דומיא דבעלי כיסין אבל היכא שלא היה מתחלתו של ישראל פטור לגמרי ולפי המסקנא דפרק רבי ישמעאל דמוקי לה משום בעלי כיסין ההוא דחלת עכו"ם מיתוקמא כשהיה מתחלתו של ישראל ומכרו ומירוחו ואין זה דוחק דהא ההיא דרבי יהודה מוקמינא בגדל שלישי ביד ישראל כדפרישית לעיל וכל שכן דהשתא ניהא טפי דלא מוקי הא דר"ש שזורי כמ"ד אין קנין וס"ל דמירוח עכו"ם פוטר דא"כ היה פטור לגמרי דלא שייכא גזירה דבעלי כיסין דמסתמא כי אמר ליה לך וקח מן העכו"ם דגדל ברשות העכו"ם מיירי ולא סמך ע"ז שימצא מזומן שגדל ברשות ישראל ומכרו. ועוד דהו"ל לפרש אם בענין זה דבר והאריך מאד בדבר ובסוף דבריו כתב ולענין מירוח העכו"ם נראה בעיני דהלכה כרבי יוסי לגבי ר"מ ורבי יהודה דר"מ ורבי יוסי וכל שכן לגבי ר"מ ואע"פ שאסרתי אפילו כשהיה מתחלתו של עכו"ם משום בעלי כיסין אם היה מנהג בא"י שלא להחמיר לא היה בידי לבטל המנהג כי מנהג אבותיהם בידיהם והייתי תולה הטעם שהראשונים היו סוברים כר"פ ורבינא ואע"פ שקשה לי ההיא דבכורות בהלכה רופפת הלך אחר המנהג ונדחק לפרש וכו' ובספר הרמב"ם מצאתי כשהיו מתחלתן ביד עכו"ם ומירוחם העכו"ם ומפני שנסתפקתי ולא יכולתי לעמוד על בירור הדבר נראה בעיני להחמיר ולהפריש תרומות ומעשרות מתבואות העכו"ם אע"פ שגדלה שלישי בידו ומירוחה מפני שלאיסור באות כל ההלכות בפשיטות יותר אלא מפני הספק יש לזיזהר שלא להפריש מתבואה שגדלה שלישי ביד ישראל ומירוחה העכו"ם על תבואה שגדלה שלישי ביד עכו"ם ומירוחה שלא יהא מן החיוב על הפטור ואם יש מנהג ראוי לעמוד על המנהג עכ"ל ריב"א. והמנהג הפשוט בכל א"י כדברי רבינו ומימינו לא שמענו פוצה פה לחלוק על זה. ועתה קם חכם אחד ונראה לו שהוא מתחסד בעשותו הפך המנהג הפשוט ומעשר פירות שגדלו בקרקע העכו"ם ונגמרה מלאכתן ביד עכו"ם וגם מירוחן עכו"ם. והולך ומפתה אחרים שיקבלו עליהם לעשות כדבריו. ונראה פשוט בעיני שראוי למנעם מזה משום לא תתגודדו ועוד שמאחר שבכל אלו המדינות קבלו עליהם לעשות כדברי רבינו מלבד מה שנוגע בכבוד הראשונים שנהגו כן והרי ריב"א לא מלאו לבו לסמוך על סברתו לבטל המנהג ומי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשות כן ועוד שדבר זה הוא דבר שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בו לכן יש לגזור עליהם שלא ינהגו כן ואם יסרבו יכופו אותם כההיא דשמואל דא"ל אכול משחא ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא. אח"כ נתפשטו הדברים עד שהוצרכו חכמי העיר לתקן ונתקבצו כולם וגזרו גזירת נח"ש שעוד כל ימי עולם לא יעשר אדם לקוח מן העכו"ם אלא כמו שנהגו עד עתה ע"פ רבינו.

5) רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כט

עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרין, שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, והעכו"ם אינן מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם.